

ANTERO JYRÄNKI, YRJÖ LITTUNEN JA EINO S. REPO: **Miten professoria tehdään.** Suunta n:o 13. Otava, Helsinki 1971. 151 s.

Pamfletin kirjoittajakolmikron ilmeisenä tavoitteena on ollut välittää suurelle yleisölle selkeä kuva professorien nykyiseen etuoikeutettuun asemaan liittyvistä vääristymistä ja siten aktivoida kansalaisia entistä paremmin valvomaan omia etujaan tämän ammattiryhmän suhteen. Ja tuskinpa tämän hetken Suomesta löytyy muuta ammattiryhmää, joka olisi niin röyhkeästi ja epäsolidaaristi käyttänyt valtaansa lisätäkseen etujaan yhteisönsä muiden jäsenten kustannuksella kuin professorikunta on menetellyt korkeakoululaitoksen ja tieteen instituutioiden suhteen.

Miten professoria tehdään pohjautuu eräaseen yksityistapaukseen, Tampereen yliopiston tiedotusopin professuurin täytön varaan; kuten tiedetään, viran sai kahden vuoden vatomisen jälkeen Kaarle Nordenstreng Helge Miettusen ja Osmo Wiion jäädessä nuolemaan näppejään. Virantäyttöprosessiin liittyvien dokumenttien (pöytäkirjat, lausunnot) ja muun kirjallisen materiaalin (lehtikirjoitukset) pohjalla on laadittu näytelmä, joka käy dramatisoiden läpi prosessin eri vaiheet. Näytelmä vie kaksi kolmannesta kirjan sivuista, loput jakautuvat prologiin ja epilogiin siten, että prologi johdattaa problematiikkaan ja epilogi sisältää yleistykset ja johtopäätökset. Li-

säksi ovat liitteenä näytelmässä käytetyt dokumentit saksimattomina.

Prologiin sisältyvä kuvaus professorien asemasta yliopistojen valtahierarkiassa on aika mukava osoittaessaan, miten asiat kiertävät samoissa käsissä; kuitenkin konkreettiset tiedot siitä, mihin professorin aseman kontrolloimattomuus johtaa, eivät olisi pahitteeksi (vir-katehtävien laiminlyönti, hyvin palkattujen sivutoimien kohtuuton runsaus, alaisten mieli-valtainen kohtelu jne.). Nykyisen virantäyttöprosessin kuvaus on erittäin hyvä: siinä käydään monipuolisesti läpi ne eri mahdollisuudet, joiden avulla professorit voivat täydentää ammattikuntaansa prosessille asetetuista tavoitteista riippumatta (sopivan viranhakuajan valinta, sopivien asiantuntijoiden valinta, opetusalan määrittely, ehdollepano, opetusnäytteen arvostelukriteerien valinta).

Tiedotusopin professuurin täyttää koskevan materiaalin työstäminen näytelmän muotoon ei ole lainkaan huono idea. On hyvä saada esimerkkitapauksessa käyttöön materiaalia, joka normaalisti jää unohtuksiin tiedekuntien pöytäkirjoihin. Mutta puhukoon aineisto puolestaan; siirryn suoraan epilogiin, jossa *Jyränki*, *Littunen* ja *Repo* tekevät omat johtopäätöksensä.

Olennainen tulos, johon kirjoittajat nähdäkseeni päätyvät, on seuraava. Nykyinen professorinvirkojen täyttöprosessi lähtee siitä, että on olemassa objektiivinen kriteeri, 'tieteellinen pätevyys', jonka tulisi olla ratkaiseva vertailtaessa eri hakijoiden soveltuvuutta. Tieteen käytäntö kuitenkin osoittaa, että tällaista kriteeriä ei ole olemassa, että valinnat ovat usein olleet kiinni tieteen ulkopuolisista intresseistä sekä arvostuksista, jotka kohdistuvat tieteen käytännön vaikutuksiin. Näin ollen kysymys on siis poliittisista ratkaisuksista, jotka nykyisin ovat professorien, viime kädessä professoreiden sidosryhmien käsissä. Tämän seurauksena valtaosa ratkaisuksista on ollut pikemmin yhteiskuntaa säilyttäviä kuin yhteiskuntaa muuttavia.

Lopuksi kirjoittajat luonnostelevat omaa ratkaisumallia professoreiden työhönnottojärjestelmäksi. Tälle järjestelmälle he asettavat kolme keskeistä tavoitetta: »Tiedeinstituutioiden arvosuuntausten ja pitkäntähtäyksen tavoitteenasettelun demokratisoiminen». »Tiede-

hallinnon organisatorinen nykyaikaistaminen» sekä »Tiedepoliittisten päätösten ja tiedemies-
ten työhönottomenettelyn saattaminen julki-
seen kontrolliin». Näiden suhteen kai on
vaikea olla eri mieltä — mielenkiintoisem-
pää onkin nähdä, miten kirjoittajat operatio-
nalisivat tavoitteensa. Tässä suhteessa kir-
jan johtopäätösten anti jää melko niukaksi:
pyöreän sanakäantein todetaan, että »maal-
likkopiirien» tulisi päästä ratkaisemaan tiede-
politiikan yleisistä suuntaviivoista, ja että maal-
likoiden valinta tulisi antaa eduskunnan tai
valtioneuvoston tehtäväksi; hallintotehtäviä tu-
lisi jakaa professoreilta muille yliopistoyhteis-
sön jäsenille; osallistumispohjaa olisi laajen-
nettava työhönottoprosessin eri vaiheissa
(»vaikka sitten ilman äänivaltaa»). Edelleen
heitetään ehdotus ainepohjaisten oppituli-
en korvaamisesta »yhteistieteellisillä tavoiteryh-
millä», joissa organisoituminen tapahtuu eri-
tyisen tutkimusongelman eikä jokin määrätyn
tiedon sektorin ympärille, ja joissa nykyisten
professorinvirkojen sijasta olisi »useita teo-
riassakin vähemmän vaativia virkoja».

Näin suppeasta kirjasta on tietenkin helppo
löytää puutteita. Niistä suurimpana pitäisin

sitä, että professoreiden virantäyttöprosessia ei
ole pyritty suhteuttamaan korkeakoulujen ja
tutkijoiden rekrytointijärjestelmään yleensä, ei-
kä myöskään parhaillaan meneillään oleviin
korkeakouluhallinnon demokratisointipyrkimyk-
siin. Tältä pohjalta katsoen on yllättävää,
että kirjoittajat ovat halukkaita päästämään
ulkopuolisia edustajia yliopistojen hallintoeli-
miin, vaikka yhteiskunnan vaikutus olisi pa-
remmin järjestettävissä korkeakoulujen keskus-
hallinnon kautta; samoin on yllättävää, että
kirjoittajat eivät painota korkeakoulujen sisäi-
sen hallinnon järjestämistä kaikkien yhteisön
jäsenten tasa-arvon pohjalle myös rekrytointi-
ongelmien ratkaisun edellytyksenä. Nykyinen
valtion yliopistojen työhönoton riippuvuus vii-
me kädessä valtiovallasta tulisi harkita uudes-
taan demokratisoidussa yliopistohallinnossa, sa-
moin tulisi virkojen määräaikaistaminen ottaa
keskustelun alaiseksi. Itälen hallintouudistus-
luonnokseen sisältyvät tieteelliset neuvostot
ovat tulevaan rekrytointijärjestelmään erittäin
olennaisesti vaikuttavia tekijöitä, ja niiden
kriittikkä jäin erityisesti kaipaamaan.

Antti Kasvio